

І. І. Брага,*канд. філол. наук, доц.,**Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,**доцент кафедри української мови та літератури*

ЕТНОМОВНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ НОСІВ СУРЖИКУ

З метою аналізу етномовної ідентифікації суржикомовців – мешканців Сумської області – залучено метод мовних біографій, а також метод дискурсивного аналізу та метод моделювання. Виявлено ідентифікувальні моделі, що репрезентують додаткову етномовну ідентичність з властивими їй ознаками двоїстої та дифузної ідентичностей, яка накладається на основну ідентичність – українці.

Ключові слова: ідентичність, ідентифікація, етномовна ідентифікація, суржик, носії суржику.

З кінця ХХ ст. проблема ідентичності набула особливої актуальності, що зумовлено глобалізаційними процесами у світі, утворенням незалежних держав, активізацією міграції тощо. Поняття «ідентичність», «ідентифікація» та «самоідентифікація» стали на сьогодні одними із стрижневих для багатьох гуманітарних наук (див., наприклад, огляд: [3]), зокрема і соціолінгвістики.

Метою нашої праці є аналіз етномовної ідентифікації суржикомовців – мешканців Сумської області. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання:** 1) уточнити сутність понять «ідентичність», «ідентифікація», «самоідентифікація» та встановити їх співвідношення; 2) виявити специфіку етномовної ідентифікації носіїв суржику. Відповідно **об'єкт** дослідження – ідентифікація як така, а **предмет** – етномовна ідентифікація суржикомовців.

Термін «ідентифікація» почав уживати З. Фрейд, вважаючи, що ідентифікація («ототожнення одного Я з якимсь чужим Я, внаслідок чого перше Я в певних аспектах поводить як друге, наслідує його, якоюсь мірою вбирає його в себе» [12, с. 530]) може бути виявлена за допомогою психоаналізу, оскільки вона прихована від самої особистості.

Поняття ідентичності як психологічний феномен ввів Е. Еріксон, який зазначав: «Ідентичність індивіда ґрунтується на двох одночасних спостереженнях: на відчутті тотожності самому собі й неперервності свого існування в часі та просторі й на усвідомленні того факту, що твоя тотожність і неперервність усвідомлюються оточенням» [14, с. 59]. Вихідною передумовою такого розуміння є те, що ідентичність формується у свідомості суб'єкта в процесі накопичення соціального досвіду і виражається за допомогою його мовлення.

Вважається, що при вживанні поняття «ідентифікація» (середньолат. *identico* – ототожнюю) увага акцентується на процесуальності, а при вживанні поняття «ідентичність» (пізньолат. *identicus* – тотожний) – на результативності. Власне, саме так визначаються ці поняття в сучасних довідкових джерелах, зокрема: ідентифікація – це «процес емоційного й іншого самоототожнення особистості з певною людиною, групою людей, формування власної ідентичності (індивідуальності)» [5, с. 148]; а ідентичність – «збереження та підтримка особистістю власної цілісності, тотожності, нерозривності історії свого життя, а також стійкий образ “я”, усвідомлення своїх особистісних якостей, індивідуально-типологічних особливостей, рис характеру, способів поведінки» [5, с. 148].

Отже, терміни «ідентичність», «ідентифікація» і «самоідентифікація» швидше суміжні, аніж тотожні. Відтак, ідентифікація – це психологічний і соціальний процес, результатом якого є ідентичність.

В українськомовній соціолінгвістичній літературі знаходимо такі варіанти перекладу терміна «identity»: *ідентичність* (найбільш частотне використання), *ідентифікація*, *самоідентифікація*, *самовизначення* (докладніше про це див.: [2]).

У соціолінгвістиці «ідентичність» визначається як «психологічна співвіднесеність індивіда із соціальною групою або етносоціальною спільнотою, з якою він поділяє певні норми, цінності, групові установки, а також те, як сприймає людину з оточення, з якою із груп співвідноситься» [8, с. 72–73]. До речі, терміни «ідентичність» і «ідентифікація» у «Словнику» ототожнюються, а термін «самоідентифікація» представлений як «актуальні ідентифікації» [8, с. 21].

Залежно від параметрів, на основі яких здійснюється ідентифікація індивіда з різними групами, виділяють різні види ідентичності (соціокультурна, релігійна, територіальна, гендерна, етнічна, вікова, мовна, професійна тощо), що утворює свого роду парадигму ідентичностей. Визначальним чинником етнічної (національної, родоплемінної) ідентичності є володіння національною мовою [8, с. 72–73], адже «завдяки мові відбувається (само)ототожнення людей за спільними ознаками» [7, с. 108]. Тож не даремно останнім часом у соціолінгвістичних працях активно використовується термін «етномовна самоідентифікація / ідентифікація», що розуміється як ототожнення себе або іншого з певною етномовною спільнотою в мультилінгвальному соціумі [13; 6].

У пропонованій розвідці здійснюється спроба урахувати результати досліджень з етнографії мовлення (Д. Хаймс), ставлення до мови (Л. Біланюк, А. Вершик, О. М. Палінська, Л. Андрієнко), а також основні положення наукових студій, присвячених вивченню мовної поведінки білінгвів залежно від їх психосоціолінгвальних характеристик (Б. М. Ажнюк, Н. П. Шумарова, Л. Т. Масенко, Л. О. Ставицька, В. М. Труб).

При вивченні індивідуальної ідентичності Е. Еріксон особливу увагу приділяв автобіографіям, що містили множинні знаки ідентичності – як типові для соціального оточення досліджуваної особистості, так і індивідуалізовані [14, с. 59]. Спираючись на накопичений досвід використання методу мовних біографій у соціолінгвістичних студіях (А. Вершик, А. Павленко, О. А. Земська, К. Ю. Протасова, М. В. Копотєв, К. Менг, В. Ф. Чемес та ін.), обрали його основним методом збирання соціолінгвальної інформації (детальніше про застосування методу мовної біографії див.: [1]).

Для аналізу отриманих даних залучається метод дискурсивного аналізу. Етномовна ідентифікація встановлюється за допомогою сукупності висловлювань, зібраних з текстів мовних біографій носіїв суржиків, що мешкають на території Сумської області. Маркерами етномовної ідентифікації слугують топоніми, назви мови

/ мов, етноніми, авто- і гетеростереотипи, емоційно-оцінні епітети, займенники *я (ми), він (вони), наше – їхнє* тощо. Окрім цього, використовується метод моделювання для побудови ідентифікувальних моделей, тобто таких ментальних структур, що відтворюють конструювання етномовної ідентифікації. У мемуарних текстах ідентифікація відбувається на основі реалізації категорії тотожності (у моделях позначається знаком «=»), диференціації (позначається знаком «-»), усвідомлення своєї належності до групи (вказується найменування ідентичності). Зовнішня ідентифікація має позначку «<=>».

Матеріал дослідження. З-поміж зібраних мовних біографій (усього 114) виокремлено 36 респондентів старшого віку (від 60 років і старше), з яких 16 чоловічих і 20 жіночих. За показниками «етнічна належність» і «рідна мова» 32 респонденти – українці з рідною українською мовою (Уу), 4 – українці з рідною російською мовою (Ур). Утім аналіз досліджуваного матеріалу дозволив виокремити 19 мовних мемуарів, де виявлено маркери «додаткової» ідентичності. Розгляньмо детальніше, як ідентифікують себе суржикомовці, вказуючи, що їх вирізняє з-поміж інших українців.

1. «Хохли» («хахли»). Словники подають такі тлумачення слова *хохол* – «заст., розм. Зневажлива назва українця» [10, т. 11, с. 134]. Похідні *хохлушка* – «заст., розм. Жін. до *хохол*» [10, т. 11, с. 134], *хохлацький* – «заст., розм. Прикм. до *хохол*» [10, т. 11, с. 134]; *хохол* (ж. *хохлушка*) – «зневажливо-іронічна назва українця (українки)» [4, с. 623].

Як відомо, і в українській, і в російській мовах функціонують оцінні етноніми із знижено-розмовним або зневажливим позначенням іншого народу, які запозичені з іншої мови: в українській мові російське слово *хахол (хохол)*, у російській мові – українське слово *кацан* (див.: [11, с. 746]).

а) «ми = українська мова = хохли» – «вони = російська мова»

Респондентка, згадуючи про міста, якими подорожувала в радянський час, розповідає про туристичну поїздку до Ленінграда і на запитання інтерв'юера, якою мовою вона там спілкувалася, відповідає:

(1) НГ: обикно¹вен:о / обикно¹вен:о ми ба¹лакали // нас встр¹е¹чала ¹наша / йак ¹йі¹ називайе¹ц¹:а / екс¹курсо/со¹водша // з ¹нами / ну / во¹на по¹руск¹'і / ко¹н¹'ешно / ба¹лакала / а ми поук¹раїнск¹'і ж ба¹лакали вс¹'і // і во¹на пон¹'імала нас / хах¹ли¹ // во¹ни нас / хах¹ли¹ / вез¹'д¹е пон¹'імайут¹ // (НГ, жінка, 66 р., Уу; народилася і живе в селі Конопотського р-ну, освіта – 7 класів).

«Ми-ідентифікація» здійснюється за допомогою зіставлення носіїв української мови з носіями російської мови. На відміну від лівої гілки ідентифікувальної моделі, яка представлена ланцюгом з трьома компонентами (займенник, назва мови, назва ідентичності), у правій гілці моделі відсутній складник «назва ідентичності». Негативнооцінний етнонім *хах¹ли* використовується як самоназва, що свідчить про зневагу до себе, своєї ідентичності. Повторювана лексема *пон¹'імала, пон¹'імайут¹* слугує з'єднувальною ланкою між двома гілками моделі.

б) «я (ми) = українська мова + російська мова» <= «хохол (хохли)»

На запитання, якою мовою розмовляло оточення, респондентка відповідає:

(2) КС: ну / йа¹койу? // ти¹йейу // ро¹с¹'їс¹'койу і укра¹йі... // ми // йак нас називали? // хах¹ли чі йак нас звали? // йа не знайу йак // йа¹койу // ну / йа¹ка? // во¹на ў нас же не чісто укра¹йін¹'с¹ка? // (КС, жінка, 71 р.; Уу; народилася в селі Сумського району, 32 р. живе в м. Суми, освіта – середня спеціальна).

Українсько-російське змішане мовлення (*ро¹с¹'їс¹'койу і укра¹йі...; во¹на ў нас же не чісто укра¹йін¹'с¹ка*) слугує мотиваційним чинником для «Вони-ідентифікації», утім,

хоч її джерело (тобто, хто так назвав) залишається невербалізованим, невизначеним (*чи йак нас звали?*), за умовчанням сприймаються саме росіяни. Прикметно, що дієслово *звати* використовується у формі минулого часу, адже респондент у такий спосіб маркує минуле, радянський період.

Наведемо інший приклад. Респондент, згадуючи, як у радянський час працював на Байконурі, повідомляє:

(3) СО: *хахол / прошу прощ'ен'йя / нерепаний / казали на мене // [сміється] ну / ну / хахол нерепаний // [сміються] ну / на ч'істо українск'й / ро'с'й'с'к'й не смо'гу // о'так полу'ч'айец'а / проме'жуток // хахол нерепаний // ну / на // шутка би'ла п'росто // [сміється] (СО, чоловік, 68 р., Уу; народився і живе в селі Недригайлівського р-ну; освіта – середня спеціальна).*

Джерело зовнішньої ідентифікації залишається невизначеним. розмитим (*казали на мене*), проте не виникає сумнівів, що всі з оточення були російськомовними (російська як рідна, російська як мова міжнаціонального спілкування). Звернімо увагу, що зневажливу назву українців, негативна оцінка якої посилюється означенням *нерепаний*, респондент сприймає як жарт. Упродовж інтерв'ю мовець декілька разів повторює оцінний етнонім разом з означенням, щоразу супроводжуючи сміхом, як нам видається, зняковілим, а наприкінці додає: *ну / на // шутка би'ла п'росто //*.

в) «я (ми) = українська мова = хохли» <=> «він = кацап»

Ідентифікація актуалізується в змішаних шлюбах, особливо, якщо така подружня пара живе з батьками або часто з ними спілкується. Наприклад:

(4) ТМ: *у мене з'ат' / кацап // і в'ін / йак йо'му ска'жи шон'і'буд' по'україн'с'к'і / так в'ін ка'же / «хахли ви» // (ТМ, жінка, 79 р., Уу; народився і живе в селі Лебединського р-ну; освіта – середня).*

Специфіка цієї ідентифікувальної моделі полягає в тому, що відбувається подвійна зовнішня ідентифікація: теща розповідає про зятя та наводить цитату, як він ідентифікує тих, хто говорить українською. У правій гілці ідентифікувальної моделі відсутній мовний компонент, який може бути автоматично відновлений на основі гетеростереотипу *«Кацапи говорять російською»*.

г) «ми = хохли = українці» – «Росія, Сибір = російська мова»

Респондент, розмірковуючи про репресивні дії радянської влади та її політику русифікації, зазначає:

(5) ВС: *йа т'е'б'е хоч'у ска'зат' / Ро'с'й'яа хо'ч'е ору'сит' // о'це ж рево'л'уц'іонери були / то'д'і у'раги на'рода // і ос' // і / і це // ос' // д'вац':ат' гот то'му на'зад / о'це т'іки не слали в С'і'б'і'р' на'ших ха'х'л'й' / ч'ерез те шо ми в'ідок'ремили'с'а // а так все у'рем'я / шо? // ту'ди слали / і слали // (ВС, чоловік, 70 р., Уу; народився і живе в смт. Краснопілля, освіта – середня технічна).*

Із складників лівої гілки моделі ословлені тільки перші два – займенник *ми* і назва ідентичності *хохли*, що ж до третього компонента – *українці*, то він представлений опосередковано фразою *ч'ерез те шо ми в'ідок'ремили'с'а*. У моделі мовний компонент також міститься тільки в одній з двох гілок і репрезентований дієсловом *ору'сит'*. Логічно припустити, що інший компонент – «українська мова».

2. «Суржики» («суржікі»). Суржик – «1. Суміш зерна пшениці й жита, жита й ячменю, ячменю й вівса і т. ін.; борошно з такої суміші. 2. *перен., розм.* Елементи двох або кількох мов, об'єднані штучно, без додержання норм літературної мови; нечиста мова» [10, т. 9, 854].

«Словарь української мови» Б. Грінченка подає таке тлумачення: «1) Змішаний зерновий хліб або борошно з нього, напр. пшениця з житом, жито з ячменем, ячмінь з

вівсом. 2) Людина змішаної раси. *Се суржик: батько був циган, а мати дівка з нашого села*» [9, т.4, с. 231]. Як бачимо, одне з ЛСВ позначає людину.

а) «ми = суржики»

Респондент відповідає на запитання, чи розуміє він українську мову, коли, наприклад, слухає радіо, дивиться телебачення:

(6) КФ: *а ми суржики // ми / врод і так / догадуємс' / ну / пон і майем / де шо // у нас же бує спец і ал'но перевод // от // з україніс'кого на рус:кїй / з рус'кого на українскїй //* (КФ, чоловік, 73 р., Уу; народився у селі Лебединського району, у м. Суми живе 64 роки; освіта – середня спеціальна).

Етномовна «Ми-ідентифікація» відбувається на основі констатації тотожності. Мовний компонент опосередковано представлений дієсловами мислення *догадуємс' / пон і майем*, при цьому перша лексема свідчить про певні труднощі з розумінням. Окрім того, одним з компонентів цієї моделі, так само як і двох наступних, є лексема *суржик*, що містить сему 'мова', а якщо точніше – сему 'нечиста мова'.

б) «ми ≠ хохли» – «ми = суржики»

(7) НГ: *ну / дак ми ж // х і ба ми / мо / хахли? // ми сурж ік і //* (НГ, жінка, 66 р., Уу; народилася і живе в селі Конотопського р-ну, освіта – 7 класів).

«Ми-ідентифікація» виявляється і як заперечення, що оформлене у вигляді запитання (*х і ба ми / мо / хахли?*), і як ствердження, яке є відповіддю на попереднє запитання (*ми сурж ік і*).

в) «я = більшість (на роботі, у транспорті, на ринку) = суржики»

Респондентка, окреслюючи коло повсякденних стосунків (робота, сім'я, транспорт, ринок), одночасно називає і сфери поширення суржику. Прикметно, що відбувається ототожнення мовлення в названих сферах з ідентичністю – «мовлення» = «ідентичність».

(8) БТ: *а шч'ас / а шч'ас бошинст'во на робот і разгавар'уйут' так / йак йа / суржики // ў транспорт і / суржики // на ринк'е і / суржик і / в основ'ном //* (БТ, жінка, 62 р., Уу; народилася у передмісті Сум, з 20-и років живе безпосередньо у м. Суми, освіта – середня).

Як бачимо, «Я-ідентичність» зливається з «Вони-ідентичністю». Мовний компонент ідентифікувальної моделі представлений дієсловом мовлення *разгавар'уйут'*.

3. «Перевертні». За словником Б. Грінченка, перевертень – це «1) отступник, ренегат; 2) виродок (вівці)» [9, т.3, с. 111]. А «Словник української мови» подає 3 ЛСВ: «1. Людина, що зрадила свої переконання. 2. міф. За народними повір'ями – людина, чаклуванням обернута на тварину або предмет; нечиста сила, що набрала вигляду когось, чого-небудь. 3. діал. Непородиста, нечистокровна тварина; помісь» [10, т. 6, с. 138]. Тож лексема *перевертень* має антропоморфні та зооморфні ЛСВ.

Респонденти використовують цю лексему як самоназву, здійснюючи у такий спосіб етномовну ідентифікацію.

а) «ми = українська мова + російська мова» = «перевертень»

Етномовна «Ми-ідентифікація» реалізується у формі ототожнення під час відповіді на запитання, якою мовою спілкується респондентка.

(9) НП: *а ў нас перевертен' ми // йе і рус'ку / рус'ке слово можу у / у'но / употреб'лат' / і / і україніс'ке // і-і-і // а т'і / ко'н'ешно ўже ж во'ни // а ти бач' / ко'н'ешно // во'но ж // хех // йа ж не те //* (НП, жінка, 73 р.; Уу, народилася і живе в м. Лебедин, освіта – 7 класів).

Подовжене *i-i-i* мовець використовує для того, щоб зібратися з думками, проте подальше пояснення представлено у вигляді плутаного, незв'язного мовлення. Така мовленнєва поведінка респондента свідчить, з одного боку, про дифузність, розмитість предмета обговорення, а з іншого – про складність цього питання для мовця.

Наведемо інший приклад. Зокрема, респондентка тлумачить слово *перевертні* як українсько-російське змішане мовлення. Очевидно, слово *суржик*, що має аналогічне значення і набуло більшого поширення, воно для респондентки не відоме.

(10) ВД: *от у нас йа'к'ий йе у сел'і йа'зык? // перевертні'і б'іл'ше / і'руск'ий / і'ук'раїнск'ий // у'вес' у'куч'і // о'то так ми разго'вар'уйем //* (ВД, жінка; 1941 р. (71 р.), Ур; народилась і постійно живе у м. Путивль, освіта – 7 класів).

Наведений приклад демонструє, як «Ми-ідентифікація» зміщується в бік характеристики мови, а не етнічної належності.

в) «він – наша мова» ≠ «канап» => «суржик, перевертень»

Респондентка, згадуючи свого покійного чоловіка, конструює його ідентичність:

(11) НГ: *ну-у / йак то'б'і ска'зат' / но вс'о рау'но жу / д'ід же ж // ну / пере'ходиу' на'нашу' мову / а вс'о ро'уно йо'го ж / було йак при'йдут' уже ж йо'го ж' родич'і і'кажут' / «ти вс'о / Саи'іку / у'же не ка'цап // ти у'же не ка'цап у нас / Саи'іку» // по'н'атно? // у'же в'ін' сурж'ік бу'ї теж / 'перевертен' //* (НГ, жінка, 66 р., Уу; народилася і живе в селі Конопського р-ну, освіта – 7 класів).

Зовнішня «Він-ідентифікація» конструюється двопланово: «дружина про чоловіка» і «його родичі, що мешкають в Росії, про нього». Перед нами постає мовна біографія мовця в конденсованому вигляді, яка оприявлює шлях від російської ідентичності, що представлена передусім російською мовою, до російсько-українського змішаного мовлення, що є індикатором втрати первинної ідентичності *у'же не ка'цап* і набуття нової *у'же в'ін' сурж'ік бу'ї теж / 'перевертен' //*.

На завершення звернімо увагу на одну мовну біографію (респондентка НГ, див. приклади 1, 7, 11), текст якої віддзеркалює процес пошуку ідентичності: «Ми-ідентичність» – *нас / хах'лиу' (1); х'і'ба ми / мо / хах'ли? // ми' сурж'ік'і (8); «Він-ідентифікація» – у'же в'ін' сурж'ік бу'ї теж / 'перевертен' (12)*. Респондентка, інтуїтивно намагаючись розрізнити три ідентичності, неочікувано (мабуть, навіть і для себе) поєднує їх. Як наочно демонструють наведені висловлення, спостерігаються ознаки *дифузної ідентичності*, адже вибір ідентичності респонденти здійснили, але результат цього вибору розмитий. Ознаки *двоїстої ідентичності* зумовлені тим, що респонденти усвідомлюють, що їх мовлення становить суміш двох мов – української та російської. Як результат маємо деформовану додаткову ідентичність (*хохол, суржик, перевертень*), яка впливає на основну – *українець*.

Висновки. Отже, у результаті дослідження виявлено окремі ідентифікувальні моделі, що репрезентують три різновиди додаткової етномовної ідентичності (*хохли, суржик, перевертні*), яка має ознаки двоїстої та дифузної ідентичностей та накладається на основну ідентичність – *українці*. Конструювання ідентичності здійснюється завдяки категоризації ідентифікувальних понять *хохол, суржик, перевертень*, об'єднувальним маркером для яких виступає українсько-російське змішане мовлення, що розмиває, деформує українську ідентичність. Мовленнєвими засобами конструювання етномовної ідентичності в текстах мовних біографій стали назви мов, етноніми, зокрема й оцінні, які є конститuentами авто- і гетеростереотипів, емоційно-оцінні епітети, а також слова *я (ми), він (вони), своє – чуже, наше – їхнє* тощо. Представлені результати мають попередній характер і не дозволяють робити широкі

узагальнення, а лише вказують на окремі тенденції, які потребують підтвердження у подальшому.

Література

1. Брага І. І. Мовна особистість носія українсько-російського суржику в його мовних автобіографіях. *Вісник Донецького університету. Науковий журнал. Серія Б (гуманітарні науки)*. Вінниця. 2014. № 1–2. С. 32–39.

2. Брага І. І. Сучасний стан соціолінгвістичної термінології (до постановки проблеми). *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство. Вип. 20 (1)*. Дніпропетровськ : Дніпропетровський національний ун-т імені Олеся Гончара, 2014. Т. 22. № 11. С. 22–32.

3. Гончарова М. Роль мови у формуванні різновидів ідентичностей. *Мова і суспільство*. Львів : Львівський національний ун-т імені Івана Франка, 2015. Вип. 6. С. 60–69.

4. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.

5. Культурологія : енциклопедичний словник / М. П. Альчук, Ф. С. Бацевич, І. М. Бойко; за ред. В. П. Мельника. Львів : Львівський національний ун-т імені Івана Франка, 2013. 508 с.

6. Михальчук О. Етномовна спільнота: соціолінгвістичні параметри та статус. *Мова і суспільство*. Львів : Львівський національний ун-т імені Івана Франка, 2013. Вип. 4. С. 33–42.

7. Радевич-Винницький Я. Ідентичність та її мовний компонент у неодномовному суспільстві: українські реалії. *Мова і суспільство*. Львів : Львівський національний ун-т імені Івана Франка, 2011. Вип. 2. С. 101–113.

8. Словарь социолингвистических терминов / отв. ред. В. Ю. Михальченко. Москва : Ин-т языкознания РАН. Научно-исследовательский центр по национально-языковым отношениям, 2006. 312 с.

9. Словарь української мови : в 4-х т. / упор. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко. Київ : Вид-во Академії наук Української РСР, 1958–1959.

10. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980.

11. Тараненко О. О. Українсько-російські мовні контакти. *Українська мова. Енциклопедія* / редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2004. С. 744–746.

12. Фройд З. Вступ до психоаналізу / пер. з нім. Київ : Основи, 1998. 709 с.

13. Шумарова Н. П. Етномовна ідентифікація з погляду соціолінгвістики. *Життя – у слові* : зб. наук. пр. на пошану акад. В. М. Русанівського. Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2011. С. 353–359.

14. Эриксон Э. Идентичность : юность и кризис / пер. с англ. 2-е изд. Москва : Флинта : МПСИ : Прогресс, 2006. 352 с.

References

1. Braha, I. I. (2014), *The Ukrainian-Russian surzhyk speaker's language personality in her linguistic biographies* [*Movna osobystist nosiya ukrayinsko-rosijskoho surzhyku v joho movnykh avtobiohrafyakh*], *Visnyk Doneczkoho universytetu. Naukovyi zhurnal. Seria B (humanitarni nauky)*, Vinnycya, № 1–2, pp. 32–39.

2. Braha, I. I. (2014), *The modern state of the sociolinguistic terminology (to the problem statement)* [Suchasnyi stan sociolinhvistychnoi terminolohii (do postanovky problemy)], Visnyk Dnipropetrovskoho universytety. Seria: Movoznavstvo. Vyp. 20 (1). Dnipropetrovskiyi nacionalnyi un-t imeni Olesya Honchara. Dnipropetrovsk, T. 22. № 11, pp. 22–32.

3. Honcharova, M. (2015), *The role of language in identity types framing. Language and society* [Rol movy u formuvanni riznovydiv identychnosti], Lvivskiyi nacionalnyi un-t imeni Ivana Franka, Lviv, Issue 6, pp. 60–69.

4. Zhajvoronok, V. V. (2006), *Signs of Ukrainian ethnoculture : dictionary-directory* [Znaky ukrajins'koyi etnokultury : slovnyk-dovidnyk], Dovira, Kyiv, 703 p.

5. *Culturology : encyclopedic dictionary* (2013) [Kulturolohiya : encyklopedychnyi slovnyk] / M. P. Alchuk, F. S. Bacevych, I. M. Boiko; ed. by V. P. Melnyka, Lvivskiyi nacionalnyi un-t imeni Ivana Franka, Lviv, 508 p.

6. Mykhalchuk, O. (2013), *Ethnolinguistic community: sociolinguistic parameters and status* [Etnomovna spilnota: sociolinhvistychni parametry ta status], Language and society, Lvivskiyi nacionalnyi un-t imeni Ivana Franka, Lviv, Issue 4, pp. 33–42.

7. Radevych-Vynnytskyi, Ya. (1997), *Identity and its linguistic component in heterogeneous society: Ukrainian reality* [Identychnist ta yiyi movnyi component u neodnomovnomu suspilstvi: ukrajinski realiyi], Language and society, Lvivskiyi nacionalnyi un-t imeni Ivana Franka, Lviv, Issue 2, pp. 101–113.

8. *A dictionary of sociolinguistics*, (2006), [Slovar sociolingvisticheskikh terminov] / ed. by V. Ju. Mikhalchenko, In-t jazykoznanija RAN. Nauchno-issledovatel'skij centr po nacionalno-jazykovym otnoshenijam, Moscow, 312 p.

9. *Dictionary of the Ukrainian language : in 4 volumes* (1958–1959) [Slovar ukrajinskoyi movy v 4 t.] / Comp. by B. Hrinchenko, Vyd-vo Akademiyi nauk Ukrajinskoyi RSR, Kyiv.

10. *Dictionary of the Ukrainian language : in 11 volumes* (1970–1980) [Slovnyk ukrajinskoyi movy : v 11 t.] / AN URSS. In-t movoznavstva; ed. by I. K. Bilodid, Naukova Dumka, Kyiv.

11. Taranenko, O. O. (2004), *Ukrainian-Russian language contacts* [Ukrayinsko-rosijski movni kontakty], *Ukrayinska mova. Encyklopediya* / redkol. : V. M. Rusanivskiyi, O. O. Taranenko (spivholovy), M. P. Zyabluk ta in. 2-e vyd., vypr. i dop. Ukr. encykl. im. M. P. Bazhana, Kyiv, pp. 744–746.

12. Freud, S. (1998), *Introduction to psychoanalysis* [Vstup do psykhoanalizu] / transl. from German, Основи, Kyiv, 709 p.

13. Shumarova, N. P. (2011), *Ethno-linguistic identification from the sociolinguistics point of view* [Etnomovna identyfikaciya z pohlyadu sociolinhvistyky], *Zhyttya – u slovi : zb. nauk. pr. na poshanu akad. V. M. Rusanivskoho*, Vyd. dim Dmytra Buraho, Kyiv, pp. 353–359.

14. Erikson, H. E. (2006), *Identity: Youth and Crisis* [Identichnost: junost i krizis] / transl. from Engl. Second ed., Flinta : MPSI : Progress, Moscow, 352 p.

И. И. Брага,

*Сумской государственной педагогической университет имени А. С. Макаренки,
кафедра украинского языка и литературы*

ЭТНОЯЗЫКОВАЯ ИДЕНТИФИКАЦИЯ НОСИТЕЛЕЙ СУРЖИКА

С целью анализа этноязыковой идентификации носителей суржика – жителей Сумской области – задействован метод языковых биографий, а также метод дискурсивного анализа и метод моделирования. Выявлены идентифицирующие модели, репрезентирующие дополнительную этноязыковую идентичность с присущими ей чертами двойной и диффузной идентичностей, которая наслаивается на основную идентичность – украинцы.

Ключевые слова: идентичность, идентификация, этноязыковая идентификация, суржик, носители суржика.

I. I. Braha,

*A. S. Makarenko State Pedagogical University of Sumy,
Department of Ukrainian Language and Literature*

ETHNOLINGUISTIC IDENTIFICATION OF THE SURZHYK SPEAKERS

The current research is aimed at the ethnolinguistic identification of the surzhyk speakers living in the Sumy region. Hence the object of research is identification as itself, and the subject is ethnolinguistic identification of the surzhyk speakers.

The papers tries to clarify the essence of the notions «identity», «identification», «self-identification» and to determine their relationship.

The method of linguistic biographies was the main method of collecting the sociolinguistic information. The method of discursive analysis is used to analyze the data received. The ethnolinguistic identification is determined with the whole set of utterances collected from the texts of the linguistic biographies the surzhyk speakers have. Further still the modelling method is used to construct identification models, i. e. mental structures reconstituting the constructing of ethnolinguistic identification. In the texts of memoirs, the identification is taking place on the basis of implementing the categories of the sameness, differentiation, recognition of one's own falling into the group.

The article detected separate identification models representing three kind of additional ethnolinguistic identity (*khokhols, surzhyks, perevertens*) having some characteristic of the binary (the respondents see that their speech is a mixture of two languages, i. e. of Ukrainian and Russian) and diffusional (the respondents selected their identity but the result of that selection is diffusive) identities and superimposed on the principal identity, i. e. Ukrainians. The identity construction is exercised with the categorization of the identity notions *khokhol, surzhyk, pereverten* having the Ukrainian-Russian mixed speech diffusing and deforming the Ukrainian identity as their unifying markers. The names of the languages, evaluative ones also in particular, which are constituents of the auto- and heterostereotypes, emotional-evaluative epithets, and the words *ya (my), vin (vony), svoie – chuzhe, nashi – yikhne* became the speech means to construct the ethnolinguistic identity in the texts of linguistic biographies.

The results obtained are preliminary and do not enable wide generalizations, they only highlight certain trends requiring further corroborations.

Key words: identity, identification, ethnolinguistic identification, surzhyk, surzhyk speakers.